

Sykepleien

ETIKK

Pasientens valg av pårørende kan utfordre sykepleierrollen

Mange pasienter lever uten nære relasjoner i hverdagen. Når sykepleieren blir oppgitt som nærmeste pårørende, kan profesjonsrollen komme i konflikt med pasientens ønsker.

[Jeanette Varpen Unhjem](#)

Førsteamanuensis

Avdeling for helse- og sosialfag, Høgskolen i Molde

[Etikk](#)

[Sykepleie-pasient-forhold](#)

[Pårørende](#)

Sykepleien 2025;113(103157):e-103157

DOI: [10.4220/Sykepleiens.2025.103157](#)

Hovedbudskap

Mange eldre og andre pleietrengende har et begrenset sosialt nettverk eller lite kontakt med familie og venner. For enkelte pasienter blir derfor sykepleieren den personen som kjenner dem best og er mest til stede i hverdagen. Det kan føre til at noen ønsker å oppgi sykepleieren som nærmeste pårørende – enten ved å spørre direkte eller ved å gjøre det uten at sykepleieren er klar over det.

Én av ti eldre som bor alene, har ingen familie. I tillegg har én av fire ingen familie som bor i nærheten, det vil si innenfor en halvtimes kjøretur (1). Eldre som bor alene, får oftere kommunale helse- og omsorgstjenester enn andre, og dette gjelder spesielt for de eldre som ikke har familie (1).

Samfunnsutviklingen viser at stadig flere i Norge bor alene (2), og at det generelt fødes færre barn (3). Utviklingen går dermed i retning av et samfunn med mange aleneboende og flere som har få eller ingen familiære relasjoner. Sykepleiere vil trolig i stadig større grad møte eldre og andre hjelpetrengende som har et begrenset sosialt nettverk.

«Enkelte pasienter kan med god grunn føle at sykepleierne er de som kjenner dem best – og de som er best egnet til å ivareta deres

interesser.»

Eldre og andre som trenger langvarig hjelp, kan få svært gode relasjoner til sykepleierne som gir dem pleie og omsorg. Omsorgsrelasjonene kan vare over mange år, noen ganger over flere tiår, og sykepleierne kan bli svært godt kjent med pasientene. Enkelte pasienter kan med god grunn føle at sykepleierne er de som kjenner dem best – og de som er best egnet til å ivareta deres interesser.

Loven gir nærmeste pårørende særlige rettigheter

Pasient- og brukerrettighetsloven definerer at nærmeste pårørende er den personen pasienten selv peker ut. Hvis pasienten ikke er i stand til å oppgi noen, skal nærmeste pårørende være den som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten (4).

Formålet med loven er at pasienten skal ha en pårørende de har tillit til, og som kan ivareta deres interesser (5).

Å være pårørende eller nærmeste pårørende innebærer en rekke rettigheter og ansvar, jamfør pasient- og brukerrettighetsloven §§ 3-1, 3-2, 3-3, 4-3, 4-6, 4-6 a, 4-9, 4A-5, 4A-6, 4A-7, 4A-10, 5-1, 7-4 og 7-6 (5). Den som er oppgitt som *nærmeste* pårørende, har andre rettigheter enn pårørende generelt, blant annet når det gjelder informasjon, samtykke, innsyn i journal og klage (6).

Pasienten velger sin nærmeste pårørende

Voksne pasienter kan selv bestemme hvem de vil oppgi som sin nærmeste pårørende (6). Denne retten er hjemlet i pasient- og brukerrettighetslovens § 1-3 (4). «Det å oppgi hvem som er nærmeste pårørende er et personlig valg basert på følelser og tillit, og når pasienten uttrykker et ønske skal det derfor mye til å fravike dette», skriver Helsedirektoratet (7, § 1-3 definisjoner).

Vanligvis vil det være én person som er nærmeste pårørende, men pasienten kan velge å ha flere (5). Nærmeste pårørende vil ofte være personer med familiær tilknytning, men det kan også være noen utenfor familien, som en god venn (7).

Hvis pasienten ikke er i stand til å bestemme seg for hvem som er nærmeste pårørende, for eksempel på grunn av langt fremskreden sykdom eller manglende beslutningskompetanse, er det den som er ansvarlig for helsehjelpen, som skal vurdere og avklare dette (6). Sykepleieren vurderer fortløpende om pasienten selv er i stand til å bestemme og oppgi hvem som er deres nærmeste pårørende.

Regelverket vektlegger pasientens relasjoner

I tilfeller der pasienten ikke er i stand til å oppgi pårørende, skal nærmeste pårørende være «den som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten» (4, § 1-3

definisjoner), men med utgangspunkt i rekkefølgen som er angitt i pasient- og brukerrettighetsloven:

- ektefelle
- registrert partner
- personer som lever i ekteskapsliknende eller partnerskapsliknende samboerskap med pasienten eller brukeren
- barn over 18 år
- foreldre eller andre som har foreldreansvaret
- søsken over 18 år
- besteforeldre
- andre familiemedlemmer som står pasienten eller brukeren nær
- verge eller fremtidsfullmektig med kompetanse på det personlige området

Lovverket viser på denne måten at det er personer med en personlig relasjon til pasienten som er mest aktuelle som nærmeste pårørende. Slike relasjoner gir pårørende en inngående kjennskap til pasienten – en kompetanse som er viktig i møtet med pleie- og omsorgstjenester (6).

«Lovverket viser på denne måten at det er personer med en personlig relasjon til pasienten som er mest aktuelle som nærmeste pårørende.»

Pårørendeveilederen (6) presiserer at hvis pasienten eller brukeren ikke har nære pårørende, bør helsepersonellet snakke med vedkommende om han eller hun har en å spørre, for eksempel en slektning, venn eller nabo. Også her er det personer med personlig, ikke profesjonell, tilknytning til pasienten som løftes frem.

Det kan også hende at pasienten ikke ønsker å ha noen som nærmeste pårørende. I slike tilfeller skal helsepersonell respektere dette ønsket (6).

Dobbeltrollen skaper etiske utfordringer

Det er mange etiske dilemmaer som kan oppstå i situasjoner der pårørende er involvert. Pårørende kan ha sterke meninger om helsehjelpen som pasienten ikke er enig i, og ulike pårørende kan være uenige om hva som er best for pasienten. Sykepleieren kan oppleve at nærmeste pårørende ikke er en ressurs for pasienten (6).

I slike situasjoner er det viktig at sykepleieren henter inn relevante opplysninger og lytter til både pasienten og de pårørende. Sykepleierens fagkompetanse og refleksjonsevne er viktige verktøy for å se dilemmaene fra flere sider og komme frem til løsninger.

Dersom en sykepleier går inn i rollen som nærmeste pårørende – i tillegg til rollen som profesjonell hjelper – kan det skape egne etiske utfordringer.

Sykepleiere møter motstridende rollekrav

Å være både pårørende og sykepleier for samme pasient er et eksempel på en interrollekonflikt – altså en situasjon der én person har to eller flere roller med ulike forventninger (8). For eksempel kan det være forventet at en pårørende er mye hos pasienten, mens en sykepleier skal forholde seg til arbeidstidsbestemmelser.

«Relasjonen mellom sykepleieren og pasienten kan også endre seg dersom sykepleieren bli sykmeldt, bytter jobb eller flytter.»

Selv om sykepleieren ønsker pasientens beste i begge rollene, følger det ulike krav med hver av dem. Som sykepleier er man bundet av profesjonelle forpliktelser, for eksempel plikten til å ivareta rettferdighet overfor andre pasienter og tjenestemottakere.

Relasjonen mellom sykepleieren og pasienten kan også endre seg dersom sykepleieren bli sykmeldt, bytter jobb eller flytter. Som nærmeste pårørende skal man være pasientens representant, og det kan skape problemer hvis den som har denne rollen, stadig byttes ut (9).

Sykepleieren bør unngå rolleblanding

For å unngå rollekonflikter og en for privat relasjon (10) til pasienten bør sykepleieren unngå å være pasientens nærmeste pårørende. Sykepleiere kan heller bidra med for eksempel å kartlegge pasientens sosiale nettverk, hjelpe pasienten til å gjenoppta eller bygge nye sosiale relasjoner eller legge til rette for kontakt med pårørende gjennom digitale verktøy.

Selv om pasienten ønsker det selv, er i konflikt med sine pårørende eller ikke har pårørende, bør sykepleieren ivareta pasientens interesser innenfor rammene av sin profesjonelle rolle.

Forfatteren oppgir ingen interessekonflikter.

ROLLEKONFLIKT: Å kombinere rollen som sykepleier og pårørende kan skape praktiske og etiske utfordringer. Nærheten som hører en privat relasjon til, kan være uforenlig med profesjonelle krav og gjøre pasienten sårbar når relasjonen endrer seg – for eksempel hvis sykepleieren blir sykmeldt, bytter jobb eller flytter. *Illustrasjon: Monica Hilsen*

1. Statistisk sentralbyrå (SSB). 1 av 4 aleneboende eldre har ingen familie i nærheten [internett]. Oslo: SSB; 2025 [hentet 2. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekra/artikler/1-av-4-aleneboende-eldre-har-ingen-familie-i-naerheten>
2. Statistisk sentralbyrå (SSB). 1 av 3 eldre bor alene [internett]. Oslo: SSB; 2019 [hentet 2. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/1-av-3-eldre-bor-alene>
3. Statistisk sentralbyrå (SSB). Fruktbarheten går opp [internett]. Oslo: SSB; 2025 [hentet 2. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte/artikler/fruktbarheten-gar-opp>
4. Lov om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven). LOV-1999-07-02-63 [hentet 2. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63>
5. Duvaland L. Karnov lovkommentar: Pasient- og brukerrettighetsloven § 1-3 [internett]. Oslo: Lovdata; 1999 [hentet 2. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/pro/lov/1999-07-02-63/§1-3>
6. Helsedirektoratet. Pårørendeveileder [internett]. Oslo: Helsedirektoratet; 2017 [oppdatert 13. mars 2024; hentet 2. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/parerendeveileder>

7. Helsedirektoratet. Pasient- og brukerrettighetsloven med kommentarer [internett]. Oslo: Helsedirektoratet; 2015 [oppdatert 2. oktober 2025; hentet 19. november 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer>
8. Schiefloe PM. Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse. 3. utg. Oslo: Fagbokforlaget; 2018.
9. Pedersen R. Pårørende. I: Magelssen M, Førde R, Lillemoen L, Pedersen R, red. Etikk i helsetjenesten. Oslo: Gyldendal Akademisk; 2020. s. 72-83.
10. Statens helsetilsyn. Arbeidsgivers ansvar for forebygging og oppfølging av rollesammenblanding [internett]. Oslo: Statens helsetilsyn; 2023 [hentet 2. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.helsetilsynet.no/tilsyn/raad-til-arbeidsgiver-hvordan-avdekke-foelge-opp-svikt-helsepersonell/helsepersonell-som-ikke-har-forstatt-sin-rolle-rollesammenblanding/>